

Umsiedlungi (1939-1941) allikad Rahvusarhiivis

Rahvusarhiivi uurijatund 10.03.2021

Olev Liivik
Eesti Mälu Instituut

Sakslaste ümberasumine Eestist ja arvud

Nimetus	Aeg	Arvud
Ümberasumine (Umsiedlung)	18.10.1939- 18.05.1940	13 080 (Siseministeeriumi arvustustel 20.05.40)
Omal käel lahkunud ümberasujad	05.1940-01.1941	u 200
Järelümberasumine (Nachumsiedlung)	02.-04.1941	vähemalt 7813
Hilisemad ümberasujad	04.-05.1941 ja 07.1941-1944	100-200

Ümberasumine dokumentatsiooni üldiseloomustus Rahvusarhiivis

PÕHIAINES

- Nimekirjad (ümberasujate kartoteek, kodakondsusest vabastatud, välispassidega lahkunud, sooviavaldused kodakondsusest lahkumiseks, ümberasujate nimekirjad jm)
- Kirjavahetus (riigiteenistujate, vaimuhaigete, kinnipeetavate, kutsealauste jm kohta)
- Majandusküsimused (varadeklaratsioonid, kinnisvarade ost-müük, hoiused, väärtpaberid, võlad jm)
- Fotod

TÄHTSAMAD ARHIIVIFONDID

- ERA.1087 Eesti Vabariigi usaldusmees Saksa Usaldusvalitsuse juures
- ERA.R-703 ENSV Rahvakomissaride Nõukogu usaldusmees Saksa Usaldusvalitsuse juures
- ERA.14 Siseministeerium (eraldi kollektsioon)
- ERA.1 Siseministeeriumi Politseitalitus

Ümberasujate kartoteek

ERA.14.2-2.169

- Kasutatav Saaga kaudu
- 10114 kaadrit (sisaldab ilmselt üle 12 000 inimese)
- Kartoteegis enamuse ümberasujate kaardid (EV kodakondsusest ümberasumise korralduse raames lahkunud, harilikus korras EV kodakondsusest lahkunud, välispassidega lahkunud)
- Kartoteegis puuduvad osa ümberasumise korras kodakondsusest ja Eestist lahkunute kaardid
- Kartoteegis esineb ebakorrektsed lahkumiskuupäevi 1940. aastast

[illegible]

[illegible]

SAKSA ÜMBERASUJA

KAART NR. 346

Saksa

Perekonnanimi: *Diercksen*

Eesnimi: *Albert*

Sünniaeg:

22

Viimane elukoht Eestis:

Eestist lahkumise aeg *18. XI. 39*

Ümberasujaga lahkunud laste (alla 18 a.) nimed ja sünniajad:

Maksuinspektsioon, mille järgi maks või trahv arvestatakse	Maksu või trahvi nimetus	Otsuse kuu- päev ja nr.	Tasumata summad								Kas otsus on jõustunud	Märkmed	Vastutava amet- niku initsiaalid
			maks		viivit.- ja pikend.- %%		trahv		lisaraha				
			Kr.	S.	Kr.	S.	Kr.	S.	Kr.	S.			
Fall-Harju	1939a. tulumaks	m/o 2/65	142.	50	1.43		-	-	8.-		tas. tp. 30. XI. 39	L.L.	
Tasumata													

kartoteegi
kaart nr.
346

Ümberasujate nimekirjadest

- ERA.14.2-2.161 Eesti kodakondsusest vabastatud ja Saksamaale ümberasunud isikute nimekirjad (31.12.1939-28.05.1940)
- ERA.14.2-2.158 Välispassiga Eestist lahkunud isikute nimekirjad (1108 isikut sh 184 Eesti välispassiga, mittetäielik)
- ERA.1087.1.111 Laevaga 18. mai 1940. a. lahkunute ümberasunute nimestik
- ERA.1087.1.112 Tallinnast ümberasunute nimestik (mittetäielik, peamiselt 19.10.1939 lahkunud)
- ERA.1087.1.113 Pärnust ümberasunute nimestik
- ERA.1087.1.114 Kuressaarest ümberasunute nimestik
- ERA.1087.1.115 Saksa rahvusse kuuluvate hoolealuste ja vaimuhaigete ümberasunute nimestik (pealkiri ekslik, tegelikult sakslastest hoolealuste nimekirjad)

Kodakondsusest lahkunute nimekirjad ümberasumise nimekirjade tähenduses

- Kodakondsusest ümberasumise korras lahkujate nimekirju ei saa käsitleda üks-ühele ümberasunute nimekirjadena
- Oktoobrist 1939-jaanuarini 1940 kattuvad kodakondsusest vabastamise kuupäevad ümberasumise kuupäevadega
- Enamus 1940. aasta veebruaris kodakondsusest vabastatud ja Saksa kodakondsusse astunutele anti pikendus Eestisse jäämiseks vähemalt ümberasumise aktsiooni lõpuni, aga paljudel juhtudel kauemgi
- ERA.1.1.7992 Eesti kodakondsusest ümberasumise korras lahkunute nimekirjad
- Riigi Teataja Lisa
- Oskar Angelus. Eestist Saksamaale ümberasunute nimestik = Verzeichnis der aus Estland nach Deutschland Umgesiedelten. Tallinn 1939; Eestist Saksamaale ümberasunute täiendav nimestik : [pärast 1. detsembrist 1939 ümberasunud] = Ergänzendes Verzeichnis der aus Estland nach Deutschland Umgesiedelten. Tallinna 1940

Lahendus mittetäielikele nimekirjadele?

- Eesti väljasõitnud isikute nimekirjad
- ERA.1.1.8173 Eestis asunud piiripunktide kaudu väljasõitnud isikute nimekirjad (02.01.1939-04.01.1940)
- ERA.1.1.8176 Eestis asunud piiripunktide kaudu väljasõitnud isikute nimekirjad (04.01.1940-03.09.1940)

Veel kolm ümberasumist puudutavat säilikut

- ERA.14.2-2.157 Statistilised andmed Eesti kodakondsusest lahkunud ja Saksamaale ümberasunud sakslaste kohta 1939-1940.a. Nimekirjad, tõendid ja kirjavahetus politseiorganiga sakslaste Saksamaale ümberasumise küsimuses
- ERA.14.2-2.160 Eesti kodanike nimekirjad, kes Saksamaale asudes palusid end Eesti kodakondsusest vabastada
- ERA.14.1.227 Kirjavahetus isikutega Saksamaale ümberasumise ja ümberasumisest loobumise kohta; Saksa saatkonna märgukirjade ära kirjad ümber asuda soovijate Saksa rahvusesse kuuluvate isikute ärasõidu tähtaja pikendamise küsimuses ühes vastavate nimekirjadega (sisaldab ümberasumise koondaruannet, ümberasumisest loobumise avaldusi, Saksa saatkonna noote koos nimekirjaga ümberasumisele kuuluvatest isikutest jms)

Järelümberasumise dokumentatsiooni üldiseloomustus Rahvusarhiivis

NÕUKOGUDE AEGSED

- Ümberasujate nimekirjad
- Kirjavahetus (peamiselt varanduslikud küsimused ja kohustused ühes omanike ja lahkujate nimekirjadega)
- Paar säilikut vene-saksa segakomisjoni tööst

SAKSAAEGSED

- Tagasitulnute nimekirjad ja kirjavahetus ümberasujate kohta (peamiselt Eestimaa Kindralkomissari ERA.R-65 fondis)
- Kodakondsuse toimikud (trofeedokumendid)

Järelümberasujate (põhi)nimekirjad

Allikas	Nimekirja tüüp	Isikute arv
ERA.R-26.5.41	Tallinnast ümberasunute (tähestikuline) nimekiri (isikuttõendava dok number=varadeklaratsiooni nr, Riigipanga Vabariiklik Kontor)	5082
ERA.R-1884.1.7	Eestist ümberasumise korras Saksamaale sõitnud isikute nimekirjad (SaRK)	2706
ERA.R-2.1.412	Transpordinimekirjad Tallinnast (SaRK, ümberasuja nr ja isikuttõendava dok nr-ga ja ilma, aadressid)	2030
ERA.R-2.1.413	Transpordinimekirjad Tallinnast (SaRK, ümberasuja nr ja isikuttõendava dok nr, aadressid)	954
ERA.R-2.1.414	Transpordinimekirjad Tallinnast (SaRK, ümberasuja nr ja isikuttõendava dok nr, aadressid)	838
ERA.R-34.1.59	Saksamaale siirdunud kodanike nimekirjad (SaRK, ümberasumisekomisjon, põhjalik)	259
ERA.R-34.1.60	Saksamaale siirdunud kodanike nimekirjad (SaRK, ümberasumisekomisjon, põhjalik)	220
ERA.R-34.1.58	Saksamaale siirdunud kodanike nimekirjad (SaRK, ümberasumisekomisjon, põhjalik)	141
ERA.R-34.1.57	Saksamaale siirdunud kodanike nimekirjad (SaRK, ümberasumisekomisjon, põhjalik)	79
	Kokku (unikaalseid)	u 5700

Saksa *Reichi* dokumente Rahvusarhiivis

ERA.R-211

Saksa kodakondsuse taotlejate toimikute kollektsioon, Berliini politseipresident (sisaldab u 125 järelümberasuja kodakondsuse menetluse toimikut+Erklärung'd ehk nn süümevanded)

ERA.4365

Saksa okupatsioonivõimude poolt mahajäetud üksikute dokumentide kollektsioon (üle 20 järelümberasuja ja hilisema ümberasuja EWZ ehk kodakondsuse toimiku)

Ümberasumise dokumentatsiooni mujal arhiivides

- Bundesarchiv (Saksa Liiduarhiiv): Sisserändekeskuse EWZ toimikud (kodakondsuse küsimused Eesti, Läti, Leedu), aruanded järelümberasumise kohta, kirjavahetus, ümberasujate nimekirjad ja statistika
- Bundesarchiv Lastenausgleichsarchiv (Saksa Liiduarhiivi tasaarveldusarhiiv): ümberasujate ja järelümberasujate kartoteegid (Eesti ja Läti), varade kompensatsiooni dokumendid
- Politisches Archiv des Auswärtiges Amtes (Saksa Välisministeeriumi Poliitiline Arhiiv): Saksa Tallinna saatkonna arhiivifondis mitukümmend ümberasumist puudutavat säilikud sh ümberasujate nimekirjad
- Latvijas Valsts vēstures arhīvs (Läti Riiklik Ajaloo Arhiiv): järelümberasumist puudutavaid materjale Saksa okupatsiooniaegsete asutuste arhiivides
- АРХИВ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ (Vene Föderatsiooni Välispoliitika Arhiiv): järelümberasujate täisnimekirjad
- Arolseni arhiiv. Kasutatav elektrooniliselt <https://collections.arolsen-archives.org/en/search/> Peamiselt DP-d, aga leidub ümberasujate laagrite nimekirju ning elanike registreerimise nimekirju Saksa *Reichi* ajast

Täna tähelepanu eest!